

пов'язані з процесом розширення прав у визначенні концепції соціально-економічного розвитку, використання всіх його потенціалів на основі раціональних форм господарювання, поглиблення внутрішньо- і міжрегіональних зв'язків. При будь-яких конкретних проявах економічних законів на відповідній території необхідно врахувати її органічний зв'язок, цілісність з єдиним народногосподарським комплексом країни.

1. Єпіфанов А.О., Сало І.В. *Регіональна економіка : Навчальний посібник.* – К.: Наукова думка, 2000. – 340 с.

2. Мельник С.А. *Управління регіональною економікою.* – К.: КНЕУ, 2000. – 124 с.

3. *Продуктивні сили економічних районів України / Данилишин Б.М., Чернюк Л.Г., Горська О.В. та ін.* – К.: ЗАТ “Нічлава”, 2000. – 520 с.

4. *Розміщення продуктивних сил України : Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / С.І. Дорогунцов, Ю.П. Пітюренко, Я.Б. Олійник та ін.* – К.: КНЕУ, 2000. – 364 с.

5. *Стеченко Д.М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика: Навчальний посібник.* – К.: Вікар, 2001. – 377 с.

6. *Стеченко Д.М. Управління регіональним розвитком : Навчальний посібник.* – К.: Вища школа, 2000. – 223 с.

7. *Топчієв О.Г. Теоретичні основи регіональної економіки : Навчальний посібник.* – К.: Вид-во УАДУ, 1997. – 140 с.

*Е. Щепанський,
аспірант кафедри
регіонального та
муніципального управління
ХІУП*

РЕКРЕАЦІЙНЕ РАЙОНУВАННЯ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

 учасні процеси регіонального розвитку об'єктивно свідчать про те, що вирішення складних управлінських завдань неможливе без комплексного дослідження регіонів і розробки оптимальних стратегій управління на середньострокову перспективу. Стратегія управління регіональним розвитком будується з урахуванням результатів багатоаспектного аналізу стану регіону та його основних підсистем. У процесі дослідження рівня розвитку регіонів використовуються наступні методи: метод економічного районування, метод типології і класифікації, методи оцінки економіко-географічного положення тощо. В процесі багатоаспектного аналізу стану регіону першочерговим та основним методом є метод економічного районування.

Під економічним районуванням розуміють таке членування території країни, що виходить з об'єктивних закономірностей територіального поділу праці, формування територіально-виробничих комплексів різних масштабів і структури, необхідності збереження екологічної рівноваги та гармонійного розвитку економіки і культури національно-територіальних утворень і є найважливішою передумовою дійового регіонального програмування, проведення ефективної державної політики.

Розширення функцій територіальних органів влади у розв'язанні соціально-економічних питань та інші чинники зумовлюють підвищення інтересу до проблем економічного районування, яке передбачає максимальну дієздатність територіальних

економічних систем і створення таких відносин між районами, які б сприяли підвищенню ефективності суспільного господарства. Цього можна досягти насамперед за рахунок господарської спеціалізації районів відповідно до їх природних та еколого-економічних умов.

Економічне районування сприяє економії матеріальних цінностей у сфері обігу, створює умови для скорочення апарату управління, прискорює розв'язання соціально-економічних завдань. Отже, система управління, що передбачає науково обґрунтоване районування, буде не лише більш економною порівняно із сучасною, а й більш гнучкою, здатною пов'язувати у межах великих районів загальнодержавні та місцеві інтереси соціально-економічного розвитку.

За даними досліджень, доцільною є практика використання кількох різних за призначенням, тобто різноцільових мереж районування, а саме макро-, мезо- і мікрорайонів [3,67]. Результати районування залежать від того, наскільки повно враховані його критерії та найсуттєвіші показники складових природи й суспільства. Зокрема, для вивчення територіальної організації господарства, регіональних аспектів взаємодії суспільства і природи виключно важливе значення має мікрорайонування. Одним із його видів є внутрішньообласне районування. Воно зумовлене соціальними та еколого-економічними процесами, такими як урбанізація, зростання територіальної концентрації виробництва, формування територіальних систем господарства внаслідок інтеграції виробництва.

Внутрішньообласне районування дає змогу науково обґрунтувати розвиток господарських комплексів, вивчати і регулювати взаємодію господарства і природного середовища. Воно ґрунтується на аналізі природних і соціально-економічних процесів, явищ і чинників. Потреба у нових комплексних природно-господарських підходах до районування для поліпшення територіального управління наголошується в багатьох наукових працях. Пропонується виділяти райони територіального управління за трьома чинниками: географічне середовище (умови розвитку), економічний чинник (причини розвитку) і адміністративний поділ (умови управління). Комплексний підхід до внутрішньообласного районування забезпечується за таких умов:

1) врахування внутрішньообласних відмінностей у спеціалізації господарства та виявлення їх рівня сталого розвитку і господарської доцільності;

2) виявлення районоутворювального значення міст, промислових вузлів та інших центрів, що розвиваються разом із зростанням територіальної концентрації галузей, спеціалізації внутрішньообласного економічного району і визначають його місце в ієрархії районів вищого рангу;

3) аналізу транспортно-економічних зв'язків, їх інтенсивності й конфігурації, що відображають характер територіальної організації господарства навколо промислових вузлів і центрів на базі певних галузей спеціалізації;

4) врахування ймовірності будь-яких великих новобудов у районі, експлуатації відкритих джерел природних ресурсів та формування різних локальних територіально-виробничих комплексів з оцінкою можливого їх впливу на економіку району;

5) виявлення особливостей окремих частин області та району з надмірним розселенням населення, заболоченістю, гористістю та іншими компонентами природного середовища, які помітно впливають на спеціалізацію господарства.

З наведених вище передумов внутрішньообласного районування найважливішою є спеціалізація окремих частин області по випуску видів продукції або наданні певних видів послуг. При слабковираженому географічному поділі праці усередині області районоутворювальними факторами є передусім: а) однорідність спеціалізації сільського господарства; б) економічне тяжіння до того чи іншого транспортного вузла або ділянки залізниці, плеса судноплавної річки, а також до того чи іншого центру в

сусідній області; в) однорідність і велика специфічність природно-ресурсного потенціалу порівняно з іншою територією області.

У зв'язку з тим, що на сучасному етапі розвитку невиробнича сфера та туризм і рекреація відіграють все більшу роль у становленні світогосподарських зв'язків, а також враховуючи той факт, що Україна має всі необхідні передумови для розвитку туризму і його виділення як однієї з провідних галузей економіки, можна виділити в окремий вид **рекреаційне районування** території.

Результати аналізу природних, культурно-історичних ресурсів, соціально-економічних факторів, територіальних аспектів їх розміщення дозволяють перейти до вирішення проблем рекреаційного районування регіону.

Як вже зазначалось вище, районування розглядається як процес поділу території на відносно цілісні частини, як систематизацію за галузевою ознакою. Рекреаційне районування необхідне для територіального управління та регулювання, проведення внутрішньорегіональної рекреаційної політики, посилення рекреаційної спеціалізації, яка дасть поштовх до вирівнювання соціально-економічної ситуації в усіх адміністративних районах області, а в нашому прикладі також подолає відставання деяких районів Хмельниччини.

В основу рекреаційного районування покладені наступні принципи:

змістовності, який визначає, що рекреаційному району притаманні єдність, цілісність рекреаційних процесів;

комплексності, який полягає в необхідності єдиного розгляду всіх основних факторів рекреаційного районування в їх взаємозв'язку;

системності, згідно якого райони нижчого рангу (підрайони) розглядаються як підсистеми найбільшого району;

однорідності, який полягає в тому, що поділ території на райони різного ієрархічного рівня проводиться, виходячи з відносної спільності природних і економічних умов, ступінь однорідності яких визначається глибиною районування;

перспективності, згідно якого шляхом рекреаційного районування вирішуються прогностичні завдання, враховуються майбутні тенденції розвитку рекреаційної галузі регіону;

динамічності як постійного розвитку рекреаційно-туристичного комплексу, зміна параметрів його функціонування.

В основу сучасного рекреаційного районування області слід покласти наступні критерії:

аналіз територіальної структури сучасного стану та організації рекреаційної галузі;

аналіз галузевої структури та питома вага рекреаційної галузі в ній;

питома вага зайнятих в рекреаційному господарстві від загальної чисельності працюючого населення;

рівень кооперування рекреаційної галузі з іншими галузями господарства;

рівень розвитку рекреаційної інфраструктури;

рекреаційні ресурси як основа формування рекреаційних районів та фактор, що визначає їх спеціалізацію;

економіко-географічне положення;

сучасна і перспективна потреба населення в рекреаційних послугах.

Економічна доцільність вимагає більш чіткої прив'язки до адміністративних районів з точки зору вдосконалення процесів управління рекреаційною сферою області, поєднання галузевого і територіального планування і управління, підвищення його ефективності. Це сприятиме оптимізації рекреаційної діяльності в адміністративній області в цілому і розвиватиме ефективні, раціональні зв'язки та взаємовигідні позиції на міжрайонному рівні.

Виходячи із вищесказаного, на території Хмельницької області можна виділити наступні рекреаційні райони: Північний, Хмельницький, Придністровсько-Збручанський, Вінковецький. Враховуючі вищезазначені принципи, особливо системності, кожен із рекреаційних районів пропонуємо поділити на підрайони. Дамо характеристику кожному із наведених рекреаційних районів.

Північний рекреаційний район (Білогірський, Ізяславський, Полонський, Славутський та Шепетівський райони Хмельницької області) добре забезпечений лісовими ресурсами, площа яких становить 111 тис.га. В даному районі знаходиться найбільша кількість готелів – 10, на 649 місць, в т.ч. для розміщення іноземців – 22 місця, які використовуються на 12,6%. Рекреаційно-туристичними закладами район забезпечений погано: 1 санаторій-профілакторій на 50 місць. Потенціал рекреаційних ресурсів 6,4%. Даний рекреаційний район ми пропонуємо поділити на наступні три підрайони: Полонсько-Шепетівський, Славутський, Білогірсько-Ізяславський.

На користь першого, Полонсько-Шепетівського підрайону, говорить той факт, що науковцями Міжвідомчої лабораторії основ заповідної справи проведено обстеження даного підрайону і на його основі створено регіональний парк “Мальованка” загальною площею понад 5 тис.га на межі Шепетівського та Полонського районів Хмельницької області. Рекреаційне навантаження в районі низьке, ресурси використовуються недостатньо. Даний підрайон представлений такими родовищами мінеральних лікувальних вод, як Полонське родовище радонової мінеральної води запасами 300 куб.м./добу та Шепетівське родовище радонової мінеральної води запасами 900 куб.м./добу. Даний підрайон має значний історико-культурний потенціал: архітектурні пам'ятки знаходяться в містах Полонному, Шепетівці, археологічні у смт. Грицеві. В минулому місто Шепетівка була великим екскурсійним центром, тому в перспективі слід зробити акцент на відродженні минулих традицій і розвивати даний напрямок в районі. На базі мисливського господарства “Поліське” можливий розвиток мисливського туризму.

Другий підрайон – Славутський володіє значними лісовими, мисливськими ресурсами. Як і в попередньому підрайоні рекреаційне навантаження незначне, ресурси використовуються недостатньо. В даному підрайоні можна організувати Славутську рекреаційну зону, так як тут є в наявності усі необхідні рекреаційні природні ресурси, зокрема лісова місцевість, а також відомі Славутські озера, що мають лікувальні властивості. Даний підрайон представляє також історичну цінність, наприклад в с.Ганнопіль знаходяться могили цадиків (апостолів хасидизму), і тому можна організувати туристичні екскурсії-паломництва.

І останній підрайон – це Білогірсько-Ізяславський. Даний підрайон найбільш погано забезпечений рекреаційними ресурсами, тому стає гострим питання пошуку можливостей для розвитку рекреаційної діяльності на даній території. Для цього потрібно провести дослідження території, і на основі цього виявити туристично-рекреаційний потенціал підрайону. На даному етапі єдиним напрямком, який потрібно підтримувати та розвивати, є розвиток мисливського туризму на базі господарства “Ізяславське”.

Хмельницький рекреаційний район (Волочиський, Красилівський, Летичівський, Старокостянтинівський, Старосинявський, Теофіпольський, Хмельницький райони Хмельницької області) має різноманітні рекреаційно-туристичні ресурси: 3 родовища мінеральних вод, наявність водних об'єктів (ріки Південний Буг, Бужок, Вовк, озеро Кузминське) і значна історико-культурна спадщина, яка пов'язана із боротьбою українського народу за свою незалежність. Площа лісів – 53,4 тис.га. Потенціал рекреаційних ресурсів – 6,8 %. Ми пропонуємо виділення наступних підрайонів: Хмельницько-Летичівський, Центральний (Старосинявський, Красилівський, Старокостянтинівський райони Хмельницької області) та Теофіпольсько-Волочиський.

На території Теофіпольсько-Волочиського підрайону розташовані значні родовища мінеральних лікувальних вод, зокрема Теофіпольське родовище мінеральної води типу “Миргородська” запасами 190 куб.м./добу та Волочиське родовище мінеральної

води типу “Збручанська” запасами 70 куб.м./добу. Виходячи з цього тут доцільно запровадити систему закладів санаторно-курортного напрямку.

Найбільш забезпеченим та придатним для розвитку туристично-рекреаційної сфери даного рекреаційного району є Хмельницько-Летичівський підрайон. На користь даного твердження говорять наступні факти. Тут знаходяться місця, присвячені Б.Хмельницькому, У.Кармалюку. Селище Меджибіж є центром релігійного паломництва. В підрайоні виділяється Хмельницько-Летичівська природна рекреаційна місцевість, яка може використовуватися з цілями мисливського туризму, риболовлі. Найбільшим туристичним центром району є місто Хмельницький із розміщеними тут музеями, архітектурними пам'ятками, культурними і розважальними закладами, готелями. Перспективи підрайону пов'язані із розвитком приміського короткострокового, пізнавального, релігійного та оздоровчого туризму.

Центральний підрайон є найбільшим за територією підрайоном Хмельницького рекреаційного району. Даний підрайон характеризується багатою історико-архітектурною цінністю, прикладом можуть бути багаточисельні пам'ятки оборонного призначення часів національно-визвольної боротьби українського народу проти польської шляхти в 1648-1654 рр., Великої Вітчизняної війни. Сприятливим фактором у розвитку ТРК є відкриття у 1998 році в місті Красиліві Хмельницької області першого не лише в регіоні, але і на такому рівні чотиризіркового готелю “Парадіс”, що є спільним українсько-німецьким підприємством. На базі кінноспортивної школи (с. Чернелівка Красилівського району) можливий розвиток кінного спорту та туризму.

Придністровсько-Збручанський рекреаційно-туристичний район (Городоцький, Дунаєвецький, Кам'янець-Подільський, Чемеровецький райони Хмельницької області) займає найбільш мальовничу територію і є одним із найрозвинутіших в даному регіоні. Тут наявні прекрасні природні умови, унікальні історичні та культурні пам'ятки, значний резерв трудових ресурсів для розвитку рекреаційно-туристичного комплексу. У зв'язку із тим, що цей значний рекреаційний район має великі потенційні і лікувально-оздоровчі можливості для створення густої мережі санаторно-курортних, оздоровчих та туристичних закладів, що на території даного району розташований Національний природний парк “Подільські Товтри”, а також заради того, щоб не порушувати сталі внутрішньорайонні зв'язки ми вважаємо, що поділ даного Придністровсько-Збручанського рекреаційного району на дрібніші підрайони є недоцільним.

Ріка Дністер та її притоки являють собою зручну артерію для розвитку водного туризму. Крім того, із будівництвом Дністровської ГЕС виник новий ландшафт, основним елементом якого стало водосховище, акваторія його в межах даного району складає близько 15 тис.га. Встановлено, що береги Дністровського водосховища із прилеглими джерелами мінеральних вод мають велику бальнеологічну цінність, де геліотерапія може використовуватися майже цілорічно (з лютого по листопад), але з цією метою жодного відповідного закладу не створено. Усі крутосхилі береги заліснено, що веде до їх кращого рекреаційного освоєння. Середнє Придністров'я займає вигідне місце серед потенційних курортних районів країни за наявністю та різноманітністю джерел мінеральних вод, а також передумов для широкого розвитку бальнеологічного лікування. В даному районі знаходяться надзвичайні за красою місця, які відрізняються унікальністю природних ландшафтів, серед яких особливо потрібно відмітити Товтри – прекрасний за своєю неповторністю ландшафтний природний пам'ятник. На території даного району створено Національний природний парк “Подільські Товтри”, який займає повністю територію двох адміністративних районів – Кам'янець-Подільського та Чемеровецького і 4,4%-Городоцького, що значно сприятиме і охороні Товтрового кряжу і розвитку рекреації. Площа лісів 60 тис.га. Потенціал рекреаційних ресурсів є одним із найбільших і становить 11,3%.

Віньковецький рекреаційний район (Віньковецький, Деражнянський, Новоушицький, Ярмолинецький райони Хмельницької області) знаходиться в межиріччях річок Душиця, Калюс, Вовк; південною межею є річка Дністер. Площа лісів – 39,6 тис.га. Рекреаційні ресурси району, потенціал яких становить 3,7 %, майже не використовується. Ми пропонуємо виділення двох підрайонів: Ярмолинецько-Деражнянського та Віньковецько-Новоушицького. Обидва підрайони характеризуються значним потенціалом архітектурних пам'яток, розміщених в сільській місцевості, зокрема з часів турецько-татарської навали збереглися пам'ятки оборонного призначення в селі Сутківцях Ярмолинецького району, та Зінькові Віньковецького району області. Перспективи двох підрайонів пов'язані із розвитком мисливського туризму.

Таким чином, проведене рекреаційне районування відображає сформовану, з перспективою на подальший розвиток, функціонально-територіальну структуру рекреаційно-туристичної системи Хмельницької області. На користь даного твердження говорить той факт, що після районування наочно представлена картина забезпеченості того чи іншого району (підрайону) рекреаційними ресурсами, представлений туристично-рекреаційний потенціал складових регіону, а також можливості для подальшого розвитку як складових, так і комплексу в цілому.

1. Програма соціально-економічного, науково-технічного та національно-культурного розвитку Хмельницької області "Хмельниччина – 2010", затверджена Хмельницькою обласною радою, 1999 р.

2. Павлов В.І., Черчик Л.М. Рекреаційний комплекс Волині: теорія, практика, перспективи. – Луцьк: Настир'я, 1998. – 124 с.

3. Стеченко Д.М. Управління регіональним розвитком. – К.: Вища школа, 2000. – 223 с.

